

ÚSTR a ABS – pět let vzájemné koexistence

Projednávání senátního návrhu o vzniku českého Ústavu paměti národa počátkem roku 2007 vyústilo v kompromis mezi předkladateli zákona a archivní obcí, jehož výsledkem bylo vytvoření nikoliv jedné, ale dvou organizačních složek státu – Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek, uzavřených navíc do velmi silné skořápky vlastní kapitoly státního rozpočtu (č. 355).

VZÁJEMNÉ VZTAHY

Toto řešení zajistilo Archivu významné postavení v rámci sítě veřejných archivů, formálně právně nesrovnatelné snad ani s Národním archivem ČR.¹ Zároveň však jeho vyčlenění z organizační struktury Ústavu² logicky způsobilo (a způsobuje) v rámci kapitoly určitou míru latentní nestability (ovlivňovanou sice vzdálením, ale jasně stanoveným datem sloučení s Národním archivem), překonatelné pouze citlivým a profesionálním přístupem vedení obou partnerských institucí. Byť jejich vztah vychází z § 12 odst. 2 zákona, podle něhož je Archiv správním úřadem přímo řízeným Ústavem,³ vedení Ústavu nijak nezasahuje do činností v odborné gesci úseku archivnictví ministerstva vnitra a ve většině ostatních případech

preferuje spíše rovnoprávný přístup k řešení společných úkolů.

Zcela jiný přístup je přirozeně aplikován při plnění povinností ředitele Ústavu, vyplývajících z jeho postavení správce kapitoly státního rozpočtu (rozpočtová pravidla)⁴ a vedoucího orgánu veřejné správy (finanční kontrola, audit)⁵, kdy statutární orgán Archivu nese plnou odpovědnost za svou organizační složku státu vůči svému nadřízenému – řediteli Ústavu.

Pro Archiv negativním důsledkem zavření legislativního procesu a vzniku dvou institucí bylo jeho zařazení podle odpovědnostního i odpovědného hlediska do jiné kategorie než Ústav a následně stanovení nižšího platového průměru, srovnatelného s ostatními veřejnými archivy.⁶ Tato skutečnost v rámci kapitoly pochopitelně nepůsobila zrovna jako jednotící konsenzuální prvek.

Archiv i přes své podřízené postavení kontroluje výkon spisové služby u Ústavu, provádí výběr archiválií ve skartačním řízení u Ústavu i mimo skartační řízení u dokumentů nabídnutých veřejností Ústavu,⁷ které nicméně z povahy věci zůstávají uloženy v Ústavu.

Pravomoci nejvyššího orgánu Ústavu jsou vůči Archivu výrazně omezené. Na rozdíl od Ústavu mu Rada ÚSTR neschvaluje roční plán činnosti ani jeho vnitřní předpisy či výroční zprávu.⁸ Jako určité reziduum pro zrušení příslušné do-

hledové komise Poslanecké sněmovny PČR sleduje a vyhodnocuje Rada ÚSTR zabezpečení přístupu k dokumentům a archiváliím uloženým v Archivu a výsledky jednou ročně předkládá k projednání Senátu Parlamentu ČR.⁹ Archiv je na vyžádání povinen předkládat zprávy a poskytovat vysvětlení umožňující Radě ÚSTR sledovat a vyhodnocovat zabezpečení přístupu k dokumentům a archiváliím a nahlížení do archiválií uložených v Archivu. Členové Rady ÚSTR jsou oprávněni seznamovat se s případy odepření nahlížení do archiválií (Archiv přitom poskytuje Radě potřebnou součinnost).¹⁰ Zároveň jsou povinni zachovávat mlčenlivost o informacích tvořících obsah archiválie, u které Archiv odepřel nahlížení, a to i po skončení členství v Radě ÚSTR; o případném zproštění mlčenlivosti rozhoduje Senát Parlamentu ČR.¹¹

Nejvýraznější pravomocí Rady ÚSTR je však projednávání podkladů návrhu rozpočtu Ústavu a závěrečného účtu za celou kapitolu č. 355, kdy členové Rady de facto také schvalují a kontrolují rozpočet Archivu.

SOUČINNOST A SPOLUPRÁCE

Snad nejsložitějším úkolem, náročným pro obě instituce, je spolupráce na převodu dokumentů a archiválií do elektronické podoby, včetně nezbytné

- 1 Srov. §§ 12–15 zákona č. 181/2007 Sb., o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“).
- 2 U polské či slovenské předlohy (IPN, ÚPN) jsou archivy organizačními celky těchto institucí.
- 3 Toto postavení umocňuje pravomoc ředitele ÚSTR jmenovat a odvolávat – po projednání s Radou ÚSTR – ředitele Archivu. Viz § 11 a § 12/3 zákona.
- 4 Srov. zejména §§ 25, 30, 40 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla).
- 5 Srov. zejména §§ 8, 22/2, 25 a 29–31 zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů (zákon o finanční kontrole).
- 6 Srov. <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/uredni-deska/ustr-s-478-2-2012.pdf> (citováno k 17. 3. 2013).
- 7 Srov. § 13 písm. 1, odst. c, d/ zákona.
- 8 Srov. § 9 odst. 1 písm. c, d, f/ zákona.
- 9 Srov. § 9 odst. 1 písm. i/ zákona.
- 10 Srov. § 15 a 16 odst. 1 zákona.
- 11 Srov. § 16 odst. 2 zákona.

správy a rozvoje elektronických evidencí. Již 15. dubna 2008 podepsali ředitelé Ústavu a Archivu Pavel Žáček a Ladislav Bukovský první dohodu o vzájemné spolupráci, která upravovala práva a povinnosti obou stran při digitalizaci archivního materiálu a jeho zpřístupňování v elektronické podobě, vytváření a správě archivních evidenčních pomůcek a databází nezbytných pro činnost Archivu a rozvoj, provoz a udržování bezpečnosti v oblasti infrastruktury.¹²

Dne 26. dubna 2011 podepsali ředitelé Daniel Herman a Jana Poddaná rámcovou smlouvu, jejímž účelem bylo vytvoření základního organizačního rámce vzájemné spolupráce, zejména pro oblast informačních a komunikačních technologií, koncepce a procesu digitalizace archivních materiálů, zpřístupňování a ochrany archivního materiálu, správy a rozvoje elektronického archivu, elektronických pomůcek a databází, zabezpečení ochrany osobních údajů atd.¹³

Navazující realizační smlouva ze dne 29. června 2011 stanovila odpovědnost i pravidla při řádném a bez zbytečného odkladu realizovaném vytváření elektronických podob dokumentů a archiválií z fondů a sbírek Archivu, případně získaných s odkazem na ust. § 14 zákona č. 181/2007 Sb. nebo od třetích subjektů. Smlouva především jednoznačně upravila majetková práva: právo hospodařit s elektronickou podobou dokumentů a archiválií má Ústav dle ust. § 4 písm. d) a ust. § 5 odst. 2 zákona č. 181/2007 Sb. a Archiv pro naplňování svých zákonných povinností až následně na základě zápisu ve smyslu zákona č. 219/2000 Sb., o majetku

České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.¹⁴

Dne 7. září 2011 stvrdili ředitelé Ústavu a Archivu komplexní realizační smlouvu o využívání infrastruktury informačních a komunikačních technologií a o technickém a organizačním zabezpečení ochrany osobních údajů v uceleném informačním systému, která precizovala odpovědnost a pravidla vzájemné spolupráce, vymezila práva a povinnosti při provozu, rozvoji, logistice, finančním plnění, správě a ochraně počítačové sítě Ústavu a Archivu, zálohování a obnově informačních a softwarových aktiv. Předmětem smlouvy byly pochopitelně i záruky organizačně-technického zabezpečení ochrany osobních údajů uložených ve společné počítačové síti.

Smlouva stanovila, že příslušnost hospodaření s autonomním informačním systémem skupiny evidenční náleží Archivu a Ústav ve spolupráci s Archivem bezplatně realizuje technický rozvoj a aktualizaci jeho datové báze. Také informační aktiva vkládaná do tohoto systému se na základě zápisu ve smyslu zákona č. 219/2000 Sb. stávají majetkem Archivu.

Obdobně bylo určeno, že informační systém elektronického archivu (EA) je majetkem Ústavu a Archiv ho bezplatně využívá. Příslušnost hospodaření s informačními aktivy vloženými do EA opět po jejich převzetí na základě zápisu ve smyslu zákona č. 219/2000 Sb. náleží Archivu.¹⁵ Realizační smlouva dále řeší ochranu osobních údajů v uceleném informačním systému či systém pravidelného zálohování vybraných informačních aktiv Ústavu a Archivu i jejich obnovu.¹⁶

Dotatkem z 3. ledna 2012 byla realizační smlouva doplněna o spolupráci ve smyslu zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu, a ujištění, že Ústav kromě rozvoje IT zabezpečuje rovněž technickou správu a rozvoj webového sídla Archivu a realizuje aktualizaci webových stránek Archivu.¹⁷

Dne 13. dubna 2012 uzavřeli ředitelé Daniel Herman a Zlatuše Kukánová dohodu o koordinaci, všestranné součinnosti a spolupráci při zabezpečování úkolů obou institucí vyplývajících ze zákona č. 262/2011 Sb., která se periodicky prolounguje.¹⁸

ZÁVĚREM

Přes všechny složitosti vyplývající jak ze zřizovacího zákona, tak z rozdílné povahy úkolů obou partnerských institucí je zřejmá výhodnost ukotvení Archivu v rámci jedné rozpočtové kapitoly. Pouze tento stav totiž Archivu zajišťuje nezávislé a samostatné postavení v síti veřejných archivů (i vůči ministerstvu vnitra), v němž nemůže být ve své činnosti přímo či nepřímo zmítán politickými vlivy, případně rozličnými negativními zásahy ze strany veřejné správy, např. vybraných ministerstev, vlády, zpravodajských služeb, ale také Rady Ústavu. Ač to tak není všeobecně vnímáno, pouze úzké spojení s Ústavem umožňuje Archivu nezávisle a v maximálním rozsahu realizovat veřejný zájem, formulovaný zákonem.¹⁹ Oproti převažujícím názorům jsem navíc přesvědčen, že bez Ústavu by samostatný Archiv dlouho nepřežil (a nikoliv naopak).

Pavel Žáček

12 Dohoda o vzájemné spolupráci ÚSTR a ABS, 15. 4. 2008, čj. UST-151-3/2008.

13 Rámcová smlouva mezi ÚSTR a ABS, 26. 4. 2011, čj. UST-102/2011.

14 Realizační smlouva o spolupráci při převodu dokumentů archiválií do elektronické podoby, 29. 6. 2011, čj. EKO-6-72/2011.

15 Podle realizační smlouvy je mj. Archiv v rámci EA zodpovědný za propojování informačních aktiv a archivního popisu (tzv. metadata).

16 Realizační smlouva o využívání infrastruktury informačních a komunikačních technologií a o technickém a organizačním zabezpečení ochrany osobních údajů, 7. 9. 2011, čj. USTR-241/2011.

17 Dodatek č. 1 k Realizační smlouvě o využívání infrastruktury informačních a komunikačních technologií a o technickém a organizačním zabezpečení ochrany osobních údajů ze dne 7. září 2011, 3. 1. 2012, čj. USTR-S-711-6/2011.

18 Dohoda o spolupráci ÚSTR a ABS, 13. 4. 2012, čj. USTR-233/2012.

19 Srov. <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/uredni-deska/ustr-s-478-2-2012.pdf> (citováno k 17. 3. 2013).